

KORPUSNA ANALIZA IZBRANIH SOMATSKIH FRAZEMOV S SESTAVINO *ROKA*

1 UVOD

Spoznanje, da frazeološke enote jezika predstavljajo jezikovni izraz človekovega konceptualnega sistema, je bilo pobudno za opravljene številne tako tuje kot domače frazeološke raziskave, v katerih so tematizirana s človekom najbolj neposredno povezana področja, kot so vidno zaznavanje, gibanje, intelektualne dejavnosti, čustva in govor (prim. Kržišnik 1994, Będkowska Kopczyk 2004, Štrbac 2018).¹ V večini frazemov s teh področij so udeleženi deli človeškega telesa, zato je t. i. somatska frazeologija obsežen del frazeološkega sistema vsakega jezika. Človeško telo je konkretno in univerzalno, zato predstavlja kognitivno osnovo za opis psihičnih in abstraktnih konceptov s pomočjo besed. Na vprašanje, ali je človeški konceptualni sistem, izražen v somatskih frazemih, v različnih jezikih podoben, odgovarjajo številne kontrastivne študije med sorodnimi ali popolnoma različnimi jeziki vsaj deloma pritrdilno, kot kaže nekaj v nadaljevanju izpostavljenih raziskav.

Raziskava o somatizmi v konfliktnih situacijah v izbranem korpusu iz otroških in mladinskih literarnih del v hrvaškem, nemškem in slovenskem jeziku (Valenčič Arh, Pavić Pintarić 2020: 52–68) je pokazala, da se največ somatizmov pojavlja v slovenskem gradivu. Somatizmi v vseh treh jezikih pa izražajo predvsem čustvena in fizična stanja, kot so strah, jeza, molk in nezadovoljstvo. Primerjava najpogostejših somatskih komponent med vsemi tremi jeziki kaže, da v hrvaščini in slovenščini prevladuje *glava*, medtem ko imajo v nemškem korpusu prednost *usta*. V hrvaščini se pogosto uporabljajo tudi *noge*, *srce* in *oči*, medtem ko se v nemškem korpusu pogosto uporabljata *pazduha* in *trebuh*, v slovenščini pa *oči*, *nos* in *roka*. Glede na temo prispevka velja omeniti vsaj še zanimivi primerjalni raziskavi frazemov s sestavino *roka* v hrvaškem in italijanskem ter v srbskem in grškem jeziku.

Opašić, Spicijariš Paškvan (2011: 57–85) sta raziskali holonim *roka* in njegove meronime *dlan*, *prsti*, *noht*, *laket*, *rame* ter podobnosti med temi frazemi v hrvaškem in italijanskem jeziku glede na strukturo in pomen. Med jezikoma so se pokazale velike strukturne in semantične podobnosti, a tudi razlike, ki so rezultat kulturnih posebnosti.

* irena.stramljic@um.si

** nina.ledinek@zrc-sazu.si

1 Prispevek je nastal v okviru programov Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine (P6-0156) in Slovenski jezik v sinhronem in diahronem razvoju (P6-0038), ki ju financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

Posebej se to kaže pri frazemih, ki so motivirani z gestami. *Roka* se v obeh jezikih pojavlja pogostejše od njenih meronimov. Možnost zamenjave holonima z meronimi pa lahko sproža sinonimna² razmerja (*imati duge roke* – *imati duge prste* – *imati duge nokte*).

Ugotovljeno je (Milojević 2015: 257–283), da frazemi s sestavino *roka* v srbsščini in grščini, ki so motivirani z gestami, lahko prinašajo tako pozitivne kot negativne konotacije. V obeh jezikih so najpogostejši frazemi, ki kažejo na ročno delo, pomoč, lastnino in kontrolo. Nastopajo pa tudi taki, ki kažejo na človeške lastnosti in sposobnosti, tudi prostorska in časovna razmerja. Srbski jezik ima v primerjavi z grškim večji delež frazemov s semantičnega polja čustva, skoraj polovica frazemov v obeh jezikih pa vzpostavlja odnos delne ekvivalence, kar govori o tem, da se kljub geografski bližini v primerjanih jezikih kaže dokaj specifično oblikovan pogled na svet in njegovo doživljanje. Enako potrjuje tudi primerjava frazemov s sestavino *roka* v slovenščini, hrvaščini in srbsščini (Stramljič Breznik 2024). Čeprav so jeziki sorodni, obstajajo primeri frazemov, ki obstajajo v hrvaščini ali srbsščini, a jih v slovenščini ni.

2 SOMATSKA FRAZELOGIJA V SLOVENŠČINI

V slovenistiki je odprla pot obravnavi somatske frazeologije že v začetku devetdesetih let preteklega stoletja Erika Kržišnik z obravnavo *glave* (Kržišnik 1989/90: 162–168) in *roke* kot sestavinama frazemov (Kržišnik 1990: 141–154). V slovensko frazeologijo je vnesla aktualni kognitivni pristop, ki izhaja iz povezav med jezikom in mišljenjem. Jezik je namreč klasifikator realnosti, ker prek njega ljudje vidimo svet. Svet delimo, ga urejamo v skladu s pravili jezikovne skupnosti, ki so kodificirane v vzorcih našega jezika. Povezava med svetom in intelektualnimi procesi je vidna v videnju sveta. Svet pa je v različnih jezikih različno členjen (Kržišnik 1990: 141). Tipološko je frazeme razvrstila na podlagi pomenskosestavinske (PS) strukture leksema *roka*, ki izpostavlja (1) nameščenost dela telesa (topografija) z namestitvenimi PS, (2) obliko in zgradbo telesa z anatomskimi PS in (3) funkcijo tega dela telesa s funkcijskimi PS.

Raziskovalni pogled je nato razširila še na *telo* (Kržišnik 2009: 151–168).³ Potrdila je, da so poimenovanja delov telesa v somatski frazeologiji pomensko udeležena z večino svojih funkcij in simbolnih pomenov. A pri tem se med jeziki kažejo večje ali manjše razlike na različnih ravneh: od konceptualne prek pomenske do povsem oblikovne. Tako je za Slovence odkritje, da bi *srce* lahko opravljalo prebavno funkcijo, precej šokantno, medtem ko ima francoščina celo skupino frazemov, v katerih je *srce* udeleženo ravno s to pomensko sestavino. Zanimiva je tudi tako malenkostna oblikovna razlika, kot je zaporedje sestavin v frazemu *iz mesa in krvi* 'prepričljiv, verjeten, živ (človek, bitje, ženska ...)', v primerjavi z zaporedjem v ustreznem hrvaškem frazemu *iz krvi i mesa*. Za prikaz telesa v slovenski frazeologiji je izbrala somatizme glede na funkcijo: fizično (*roka* – *noga*), čutnozaznavno (*oko* – *uho*) in psihično (intelektualno-čustveno: *glava* – *srce*).

2 Ustrezneje bi bilo govoriti o variantah frazemov.

3 Prim. tudi magistrsko delo, ki ga je mentorirala in v katerem so bili predstavljeni frazemi s sestavinami *noga*, *oko*, *srce*, *rit/zadnjica* (Detič 2007).

3 KORPUSNA ANALIZA IZBRANIH FRAZEMOV S SESTAVINO *ROKA*

Uporaba korpusne metode je bila v raziskavah slovenskega jezikoslovja omogočena z izdelavo prvega referenčnega korpusa ob koncu devetdesetih let preteklega stoletja in se je širila z razvojem vseh njegovih nadaljnjih nadgradenj. Za pisno slovenščino so bili doslej izdelani korpusi Nova beseda (1999), Fida (1999), FidaPLUS (2006). Nato sta nastala korpusa Gigafida (2012) in njen uravnoteženi podkorpus Kres (2012), trenutno najsodobnejša različica je (deduplicirana in nededuplicirana) Gigafida 2.0 (2019). Za raziskave je pomemben tudi združeni korpus metaFida 1.0 (2023), ki zajema več kot 6 milijard pojavnic in združuje najpomembnejše javno dostopne slovenske korpuse, ki vključujejo 15 milijonov besedil, objavljenih med 1584–2022.

Zato se je metoda korpusnega pristopa sočasno uveljavila tudi v frazeoloških raziskavah z uporabo Fide (Kržišnik, Smolić 2000: 7–19) in FidePLUS (npr. Kržišnik 2007: 183–203, Kržišnik 2009: 151–168, Stramljič Breznik, Kovač 2013: 291–302, Stramljič Breznik, Kovač 2013a: 604–611). Polona Gantar (2007: 79–88, 2007a) je na podlagi obeh korpusov predstavila postopke za iskanje večbesednih leksikalnih enot in fraznih jeder. Vse nadaljnje nadgradnje referenčnega besedilnega korpusa slovenskega jezika so za preverjanje frazeološke rabe postale standard.⁴

V prispevku smo analizirali izbrane frazeme oz. frazna jedra s sestavino *roka*, in sicer: [*delati kaj*] z *levo roko*, *biti igrača/igračka v rokah koga/česa* in *iz prve roke*, *iz druge roke*, ki so v *Slovarju slovenskih frazemov* (Keber 2015) sicer razvrščeni abecedno in ne morda po pogostnosti v rabi.

Rabo somatskih frazemov oz. fraznih jeder s sestavino *roka* smo proučevali v dedupliciranem korpusu Gigafida 2.0 (Krek idr. 2020) in jih analizirali s konkordančnikom CJVT ter s pomočjo konkordančnika NoSketch Engine (Rychlý 2007; Kilgariff idr. 2014).

Izbrani somatski frazemi se razlikujejo v ustaljenosti sestavin:

- a) Pri enoti [*delati kaj*] z *levo roko* je trdna imenska besedna zveza z *levo roko*, spremenljivo pa je glagolsko okolje: s tem bomo odgovorili na vprašanje, kaj po podatkih referenčnega korpusa Gigafida 2.0 (v nadaljevanju GF 2.0) najpogosteje počnemo z *levo roko*.
- b) V frazemu *biti igrača/igračka v rokah koga/česa* je trdna predložna sestavina v *rokah*, relativno trdna in predvidljiva je tudi glagolska sestavina, saj pogosto nastopata glagolska primitiva *biti/postati*, toda variira prva nemanjšalniška (*igrača*) oz. manjšalniška (*igračka*) sestavina: s tem bomo odgovorili na vprašanje, v *rokah koga/česa* smo pogosteje *igrača* ali *igračka*.
- c) Ob frazemih *iz prve roke*, *iz druge roke* bomo odgovorili na vprašanje, kakšno je njuno najpogostejše glagolsko okolje in ali danes res samo *kupujemo iz prve/druge roke* ali sta frazema razlikovalno povezana tudi z drugimi dejanji.

4 V zadnjih 25 letih je v Cobissu s ključnima besedama *frazeologija* in *korpus* zavedenih blizu štiristo sedemdeset različnih del.

3.1 Kaj počnemo z *levo roko*?

Leksem *roka* ima v korpusu GF 2.0 malo manj kot 460.000 pojavitev. V prvi gradivski analizi smo se osredotočali na kolokatorje trdne imenske zveze z *levo roko*, pri čemer zvezo razumemo kot frazno jedro (Gantar 2007: 37), ob katerem smo iskali tipične glagolske kolokatorje kot glagolske sestavine potencialnih frazemov in njihovih variant. Enota z *levo roko* je nedvomno frazem, vprašanje, katere glagolske sestavine pa z njo tvorijo dodatne samostojne frazeme – in sicer tako v smislu osnovne oblike frazema kot njegovih frazeoloških variant – oziroma katere je bolje opredeliti kot ustaljene kolokatorje frazema z *levo roko*, pa presega obseg pričujoče razprave, saj razreševanje problematike zahteva podrobno leksikološko in leksikografsko analizo. V nadaljevanju bomo pri vseh treh gradivskih analizah o tovrstnih frazeološko relevantnih identificiranih enotah zato govorili kot o enotah s frazeološkim potencialom.

V prvi fazi analize smo s konkordančnikom na portalu Viri CJVT, namenjenemu širšemu krogu uporabnikov, identificirali tipične glagolske kolokatorje fraznega jedra z *levo roko*, ki ima v korpusu GF 2.0 2223 pojavitev. Omejili smo se na iskanje tipičnih glagolskih kolokatorjev v območju tri pojavnice levo in desno od konkordančnega jedra. Na sliki 1 predstavljamo najdenih dvajset najpogostejših glagolskih kolokatorjev jedra, razvrščenih padajoče glede na vrednost LL. Približno polovica enot tvori s fraznim jedrom enoto s frazeološkim potencialom.

beseda v okolici	pojavitve v okolici	pojavitve v korpusu	logDice	LL	M ³
biti	1.269	91.522.113	-1,138	3.391,958	23,390
jemati	141	65.818	6,084	1.690,334	24,322
vzeti	168	239.188	4,511	1.641,744	23,218
opraviti	139	273.330	4,047	1.267,017	22,206
prijeti	98	68.765	5,498	1.093,083	22,684
odpraviti	82	179.063	3,889	728,246	20,532
lotiti	57	125.448	3,870	504,707	19,471
držati	58	183.803	3,352	471,509	18,995
seči	37	33.940	5,064	391,890	19,487
pisati	52	288.090	2,553	364,984	17,874
narediti	54	471.134	1,902	330,702	17,328
igrati	54	507.834	1,794	322,746	17,220
smeti	43	282.964	2,304	287,025	17,078
iti	56	1.423.322	0,364	226,947	15,890
zamahniti	18	6.414	6,080	224,531	18,772
početi	26	135.509	2,628	185,345	15,962
moči	41	830.520	0,690	183,677	15,318
lotevati	17	18.893	4,716	173,395	16,966
ponoviti	22	87.416	3,006	168,622	15,872
opravljati	25	159.814	2,337	168,113	15,555

Slika 1: Statistično najbolj relevantni glagolski kolokatorji fraznega jedra z *levo roko*, razvrščeni glede na vrednost LL

Natančnejše podatke o rabi identificiranih najpogostejših enot s frazeološkim potencialom smo v naslednji fazi analize poiskali z orodjem NoSketch Engine. Z iskalnim ukazom⁵ dobljene konkordance smo v naslednjem koraku še številčno opredelili s pomočjo funkcije Frekvenca. Rezultate smo nato razvrstili po frekvenci padajoče, pri čemer smo kot privzeti atribut enot v konkordančnem jedru upoštevali lemo. Del tako dobljenih iskalnih rezultatov prikazuje slika 2.

Navedenemu iskalnemu ukazu v korpusu GF 2.0 ustreza 2392 konkordanc, pri čemer je različnih pojavitev konkordančnega jedra, če kot privzeti atribut za frekvenčno razvrščanje uporabimo lemo, 1275. Za identifikacijo enot s frazeološkim potencialom smo pri analizi upoštevali le tiste, ki se v korpusu pojavijo vsaj štirikrat (takih enot je 72), saj je hiter pregled pokazal, da z nadaljnjo analizo novih enot praviloma ne identificiramo (pri njih se kaže ali raba že identificiranih enot s frazeološkim potencialom ali pa gre za razmeroma redke potencialne frazeološke enote, pogosto gre tudi za enote z nefrazeološkim pomenom).

Lemma	Frekvenca
1 ☐ vzeti z lev roka	107
2 ☐ jemati z lev roka	102
3 ☐ opraviť z lev roka	89
4 ☐ odpraviti z lev roka	47
5 ☐ z lev roka prijeti	44
6 ☐ lotiti z lev roka	40
7 ☐ pisati z lev roka	34
8 ☐ igrati z lev roka	32
9 ☐ z lev roka seči	25
10 ☐ z lev roka opraviť	23
11 ☐ narediti z lev roka	23
12 ☐ iti jemati z lev roka	19
13 ☐ opravljati z lev roka	18
14 ☐ delati z lev roka	17
15 ☐ z lev roka odpraviti	16
16 ☐ z lev roka držati	15
17 ☐ početi z lev roka	14
18 ☐ smeti vzeti z lev roka	13
19 ☐ z lev roka se prijeti	12
20 ☐ prijeti z lev roka	11

Slika 2: Frekvenčna opredelitev iskalnih rezultatov (atribut enot v konkordančnem jedru je lema).

5 Iskalni ukaz: ([tag="Gg.*"][]{0,2}[lc="z"][lc="levo"][lc="roko"])([lc="z"][lc="levo"][lc="roko"][]{0,2}[tag="Gg.*"])

V naslednji fazi analize smo ročno identificirali glagolske enote s frazeološkim potencialom, katerih frazno jedro je *z levo roko*. V orodju NoSketch Engine smo iskali s pogojem,⁶ nato pa s funkcijo Filter poiskali še konkordance, v katerih se v oddaljenosti 3 pojavnice levo in desno od konkordančnega jedra pojavlja glagolski kolokator, ki se je kot primeren za nadaljnjo analizo izkazal v prejšnji fazi raziskave. Kot frazeološko relevantne smo opredelili vse enote s frazeološkim potencialom, za katere smo našli vsaj 7 nedvoumnih potrditev frazeološke rabe. Rezultate prikazuje preglednica 1.

Preglednica 1: Enote s frazeološkim potencialom, ki imajo frazno jedro *z levo roko*

Enota s frazeološkim potencialom ⁷	Število pojavitev v korpusu	Okvirno število frazeoloških rab	Navedba v <i>Slovarju slovenskih frazemov</i>
delati z levo roko	27	20	da
igrati z levo roko	47	10	ne
jemati z levo roko	134	134	da
lotevati se z levo roko	16	16	da
lotiti se z levo roko	51	51	da
narediti z levo roko	47	37	da
obravnavati z levo roko	9	9	ne
odigrati z levo roko	9	8	ne
odpraviti z levo roko	74	74	da
opraviti z levo roko	130	124	da
opravljati z levo roko	25	20	ne
početi z levo roko	20	14	ne
pomesti z levo roko	9	9	ne
premagati z levo roko	15	15	ne
premagovati z levo roko	7	7	ne
rešiti z levo roko	11	10	ne
sprejeti z levo roko	7	7	ne
vzeti z levo roko	157	153	ne
zavriniti z levo roko	9	9	ne
zmagati z levo roko	10	7	ne
zamahniti z levo roko ⁸	18	12	ne

6 Iskalni pogoj: [lc="z"][lc="levo"][lc="roko"].

7 Dodatno, a z nižjo frekvenco, se frazeološki pomeni kažejo še pri enotah *zmoči (kaj) z levo roko*, *doseči (kaj) z levo roko*, *dobiti (kaj) z levo roko*, *storiti (kaj) z levo roko*, *obvladati (kaj) z levo roko*, *osvojiti (kaj) z levo roko* itd.

8 Enota *zamahniti z (levo) roko* je prav tako potencialno frazeološka, vendar se od preostalih enot pomensko razlikuje. V *Slovenskem frazeološkem slovarju* ni navedena.

Poleg fraznega jedra z *levo roko* je v *Slovarju slovenskih frazemov* (Keber 2015) navedenih še 8 frazemov z istim fraznim jedrom. Zanimivo pa je, da manjka ravno enota *vzeti (kaj) z levo roko*, ki ima v korpusu GF 2.0 izkazanih največ pojavitev, več kot 150. Vsaj 7 frazeoloških pojavitev v korpusu ima še 20 enot s podobnim pomenskim potencialom.

Daleč najpogostejše se v korpusu pojavljajo enote *vzeti (kaj) z levo roko*, *jemati (kaj) z levo roko* in *lotiti se (česa) z levo roko*, njihovo tipično besedilno okolje pa zelo frekventno vključuje modalne glagole (*smeti, iti, moči, hoteti, morati, utegniti, veljati*), lekseme *lahko, treba, nujno* in členke tipa *zagotovo, morda, nikakor* ipd. Od 342 konkordanc, ki jih najdemo z iskalnim pogojem,⁹ jih ima približno polovica (150) v neposredni okolici leksem *ne* ali zanikani glagol *biti*¹⁰ (*Kljub temu da je bil padec pričakovan, trenutnih razmer na nepremičninskem trgu ne gre jemati z levo roko*), torej je zanikana že sama propozicija, kot ponazarja slika 3. Dovolj običajne so seveda tudi nezanikane rabe (*Zavedam se, da če enkrat začneš stvari jemati z levo roko, na lahek način, bo hitro konec forme*).

ste so slovensko prvenstvo in pokal ter Liga ABA. Tudi Lige prvakov pa ne moremo	jemati z levo roko	Ne morem priti v garderobo in reči, da nočem te tekem zmagati, saj me tud
o drugo. Vsa ta pozornost medijev in javnosti privediti daje neko težo. Jaz tega ne	jemljem z levo roko	, sem na trenutke tudi živčen, saj tudi sam prvič vodim Ermo. Najbolj pa je pri
si želimo začeti sezono z zmago, zato superpokalnega nastopa zagotovo ne bomo	vzeli z levo roko	, čeprav je za nas nedvomno prišel nekoliko prezgodaj. Naše moštvo je doži
Samo 39 ur po težkih polfinalnih bojih proti Phoenixu in proti ekipi, ki je niso smeli	jemati z levo roko	, so Ostroge pred polčasom vodile tudi že za 19 točk in na začetku zadnjega
brez možnosti, vendar tudi varovancev slovenskega trenerja Andreja Urlepa ne gre	jemati z levo roko	Ko so Poljaki nazadnje igrali na evropskem prvenstvu, so se zavihleli na vi:
Sovič, kapetan Gorenja, ki je soigralce opozoril, da nobenega tekmeca ne gre več	jemati z levo roko	“V prvem delu tekme v Trbovljah smo imeli nekaj težav z domačini, ki so na
talta je dobra ekipa. Nekateri reprezentance so imele težave z njimi, ne smemo jih	vzeti z levo roko	, ker so dobra in organizirana ekipa. Iz Litve se lahko kaj naučimo. Spet bor
m prvenstva (71:101). “Noben dvoboj ni lahek, tudi doslej se nobene tekme nismo	lotili z levo roko	Enostavno: stopili bomo na parket in uživali v igri,” je pred finalom pripomni
u bori do konca in je nevaren vsakemu. Tekme v nobenem primeru ne bomo mogli	vzeti z levo roko	, saj smo se enkrat že opekli. Točke bodo zelo pomembne in razmišljamo sa
: Pamplone je po desetih odigranih krogih na prvenstveni lestvici celo vodilo - ne bi	jemal z levo roko	, srčnim fantom pa napovedoval pristanek na trdna tla in v najboljšem primer
temu da je bil padec pričakovan, trenutnih razmer na nepremičninskem trgu ne gre	jemati z levo roko	Tega se zaveda tudi angleška centralna banka, ki je v četrtlek znižala ključn
ovratno tekmo z Belasico vsi optimistično razpoloženi. Srečanja zagotovo ne bomo	vzeli z levo roko	, saj je pred nami še dolgih 90 minut, ko moramo potrditi vrhunsko predstavn
lžama, se preučevanja zadnjega dela o priljubljenem Harryju Potterju preverjeno ni	lotil z levo roko	Knjigo je urednik namreč najprej trikrat prebral v angleščini pod originalnim
rekli končno. Zdaj vsi vedo, česa smo sposobni, tako da nas nihče več ne bo hotel	vzeti z levo roko	, tudi največje veselile. To je za nas čast, a hkrati tudi velik izziv, da dokažem

Slika 3: Tipično zanikano besedilno okolje analiziranih potencialnih frazeoloških enot

Za veliko preostalih 192 enot pa velja, da se v njih običajno pojavljajo primeri posrednega zanikanja (Gregorčič 2023: 66), torej se nikalnica pojavi v kakem od nadrejenih stavkov ali pa besedilno okolje potencialne frazeološke enote vključuje besede ali zveze, ki izražajo nikalnost (npr. *Kajti Panama, s katero se bodo pomerili danes, je vse kaj drugega kot nasprotnik, ki ga gre jemati z levo roko*). Tovrstne primere ponazarja slika 4.

9 Iskalni pogoj: [lemma=“vzeti|jemati|lotiti“][0,2]{[lc=“z“][lc=“levo“][lc=“roko“] | [lc=“z“][lc=“levo“][lc=“roko“]}[0,2]{lemma=“vzeti|jemati|lotiti“}.

10 Ustrezne konkordance smo iskali s funkcijo Filter, pri čemer smo iskanje opravili z iskalnim jezikom CQL in iskalnim pogojem [word = “ne“ | tag = “G.....d.*“].

Kajti Panama, s katero se bodo pomerili danes, je vse kaj drugega kot nasprotnik, ki ga gre	jemati z levo roko	, burna politična zgodovina vodilne svetovne velesile in države z za svetovno gospodarst
n vedno znova želi videti pošten odnos vsakega posameznika. »Daleč od tega, da bi tekmo	vzeli z levo roko	. Tega si nikakor ne smemo privoščiti. Lahko pa gremo na igrišče bolj mirni, sproščeni. P
laži zalogar, saj v tej skupini veljajo za avtsajderje. To pa seveda ne pomeni, da jih je treba	vzeti »z levo roko	«, zlasti ker so razmerja moči v mlajših kategorijah pogosto drugačna kot pri članih. Ne j
idi mednarodna fronta. A vendarle to ne pomeni, da tekmo superpokala ob Kamniški Bistrici	jemljejo z levo roko	. Navsezadnje je, kot pravi Luka Elsner, v igri lovorka, in ta gre v osebni dosje, če se lat
ra, o katerih beremo, so še vedno dobra ekipa in nobene ekipe ne moreš dobiti, če zadeve	vzameš z levo roko	«, pravi gorenska duša na začasnem delu v Domžalah in dodaja, da se Kopru niso pos
čno razširjeno različico superpokala, kakršnega poznamo drugod po Evropi, ekipe pogosto	vzamejo z levo roko	in nastope podredijo pripravam na prvenstvo. A pozor, letos je drugače. Vsaj kar zadeva
prihodnji teden. A le v določeni meri, kar seveda še ne pomeni, da bodo tekmi superpokala	vzeli z levo roko	». Seveda bi bila uvrstitev v ligo prvakov za nas nekaj posebnega, toda navajeni smo hi
a spodsrljaja na tekmah, na katerih so sicer favoriti, a nikakor ne tako izraziti, da bi jih lahko	vzeli z levo roko	. Najtežja naloga gotovo čaka naše nekdane sodržavljane, ki potujejo v prestolnico zdr
napake gotovo ne bodo ponovili,“ si Vajdi ne dela utvar, da bodo tekmeči tudi derbi skupine	vzeli z levo roko	. "Najbolj bomo morali paziti na Lindberga, okrog katerega se vrti večina akcij, in tudi sw
»plan aktivnosti“, kjer se vse začneja znova. Obisk na Ministrstvu za zdravje. Včasih nas »	jemljejo z levo roko	«, tako glede obveščanja kot povabil k sodelovanju za področja, ki se nanašajo na zdra
tost. Kegljanje v Sloveniji ni dovolj popularno, ker ima prizvok nepravlega športa, ki ga ljudje	jemljejo z levo roko	. Treninki potekajo vsak dan. Tudi ob sobotah in nedeljah. Zdaj, ko se je ustanovila evro
Irsljaja, kakovostna razlika je na naši strani, toda motijo se tisti, ki menijo, da bomo tekmece	vzeli 'z levo roko	. "Trenner vijoličastih je bil dolga leta na Hrvaškem. Ni pozabil, kaj se je zgodilo zdašnj
da bi se sicer vročerkvni Italijani pred tekmo proti Sloveniji obnašali hladno in bi vse skupaj	jemali z levo roko	. Gre preprosto za to, da se Italijani v predmestju Firenc srečujejo z nevzdržnim mrazor
» - kot prav vse - vzeli še kako resno. "Ne moremo govoriti o tem, da so se nas pri Chelseaju	lotili z levo roko	," je prepričan Curbisheley. "Kako bi tudi lahko, ko pa so kljub temu, da smo v zadnjem č
stkov za ZDA proti Finski. Če so jeseniški hokejski v preteklosti tekme s slabšimi nasprotniki	jemali bolj z levo roko	in se za zmago niso posebej naprezali, to gotovo ne velja za letošnjo sezono, zlasti pa r
ija. Vse lepo in prav, toda Barcelona prednost vendarle ni tako velika, da bi se Deportiva lahko	lotili povsem z levo roko	, še zlasti zato, ker bo Valencia proti najslabšemu moštvu prve lige Malagi skorajda got

Slika 4: Pogosto posredno zanimanje v tipičnem besedilnem okolju potencialnih frazeoloških enot

Oglejmo si še, kateri tipični kolokatorji se pojavljajo v okolici identificiranih enot *vzeti/jemati z levo roko*, da ugotovimo, česa se torej običajno ne lotevamo z lahkoto, brez težav oz. česa ne počnemo manj resno, manj zavzeto. Rezultati analize kažejo, da se v okolici enote največkrat pojavljajo samostalniki, povezani s športom, npr. *tekma*, *nasprotnik*, *liga*, *srečanje*, *prvenstvo*, *tekmovanje*, *tekmec*, *nastop*, *obračun*, *dvoboj*, *pokal*, *ekipa*, *gostovanje*. Tipični kolokatorji so tudi bolj splošnopomenski, in sicer *stvar*, *delo*, *naloga*.

3.2 Biti/postati igrača/igračka v rokah (koga/česa)

Pri drugi gradivski analizi nas je zanimalo, kako je z variantnostjo enot pri frazemu *biti/postati igrača/igračka v rokah (koga/česa)*. V orodju NoSketch Engine¹¹ so z izjemo dveh primerov vsi od 78 iskalnih rezultatov frazeološki, pri čemer se v 43 konkordancah pojavlja manjšalnica *igračka*, v 33 konkordancah pa nemanjšalniška oblika *igrača*.

gospodovalno žensko, se mu lahko zgodi, da si ga le-ta podredi. Tedaj postane	igrača v njegovih rokah	, izgubi svojo osebnost in se spremeni v sredstvo ženske lakomnosti ali
ne bo povečalo z mornarji s Kurska. Imeli so se za nepremagljive, postali pa so	igrača v rokah	močnejših in njihovih interesov. Junaško so se imenovali Yihe Quan, bok
siljivih političnih institucij. Gospodarstvo razjeda korupcija, pravna ureditev pa je	igračka v rokah	vladajočih oficirjev. V svojem nastopnem govoru je Abubakar obljubil, da
dnarodnega sodišča združenih narodov za vojne zločine, ki naj bi bilo "politična	igračka v rokah	Nata". V Bonnu pa so potrdili, da so prejeli pismo zunanjega ministra ZR
ko je pravnik Nikola N., mož neuravnovešene čudi, postal zgolj slaba in cenena	igrača v rokah	pravih zločincev. Ko pa je začel misliti s svojo glavo, je potegnil črto pod
», njegovi predlogi so izraz nekompetentnosti. Osrednji interesi države postajajo	igračka v rokah	od moči pijanega provincialnega politika, je dejal Voggenhuber in kot po
je ubogala brez ugovaranja, čeprav se ji je včasih upiralo. Ker je bila poslušna	igračka v rokah	moža, je ta poskrbel, da je za nagrado živel kot kraljica v razkošni vili n
ja bloka na Manhattanu — Bila je uspešna in bogata, a nesrečna in le seksualna	igračka v rokah	številnih moških — Večer prej je z nekdanim fantom gledala film, v kateri
odb. Po Zornovih besedah je osrednje načelo Jančarjevih romanov človek, ki je	igrača v rokah	mного močnejših sil (na primer zgodovine), in enako naj bi veljalo tudi z
sebljeno zlo, le da je tokrat poudarjen razvoj le tega. Pri tem je Macbeth majhna	igračka v rokah	usode, spleta okoliščin, skratka zunanjih gonil, kar je poudarjeno tudi z r
ožnost, da stvari uidejo nadzoru stvariteljev. »Včasih imam občutek, da je to kot	igrača v otroških rokah	, ki ji dejansko še ni dorasel.« Blažka Dolinšek je zadovoljna s svojim živ
a nepričakovano, kot strela z jasnega; človek, kakor da bi bil kot v grški tragediji	igračka v rokah	bogov. Tetičkovičeva knjiga pa vam vrača prav vero v racionalnost naše
sak njegov korak spremljali demonstranti in kamere kabelskih televizij. Postal je	igračka v rokah	nasprotnih ameriških političnih lobižev, razprava o skrbništvu pa se je kor
sko napredni Nezezmeljani vodili napad na naš planet. Zemlja bi verjetno postala	igračka v njihovih rokah	, če se jim ne bi po robu postavila računalniški strokovnjak v podobi Jeffi
v, nad 30 000 izletov in še marsikaj. Organizacija upokojevcev pa ni ni noče biti	igrača v rokah	političnih strank. Župan Franci Koncilija je zbranim orisal številne naloge

Slika 5: Izsek primerov rabe frazema *biti/postati igrača/igračka v rokah (koga ali česa)*

11 Iskalni pogoj: [lemma="igračka|igrača"] [word="v"] {0,1} [word="rokah"].

Preverili smo tudi, kateri od glagolov *biti* oz. *postati* se v frazemu uresničuje pogostejše. Glagol *postati* se ob fraznem jedru pojavlja devetnajstkrat, glagol *biti* pa v večini preostalih primerov, zgolj priložnostno zaznamo tudi drugačne rabe, npr. *ostati igračka/igračka v rokah (koga ali česa)*, *delovati kot igračka v rokah (koga ali česa)*, *postajati igračka/igračka v rokah (koga ali česa)*, *zdeti se kot igračka/igračka v rokah (koga ali česa)*. Natančnejšo distribucijo enot v frazemu prikazuje spodnja preglednica.

Preglednica 2: Pogostnostna razvrstitev glagolov in sestavinske variante *igrača/igračka*

Varianta frazema	Frekvenca rabe v deduplicirani GF 2.0
biti igračka v rokah (koga ali česa)	29
postati igračka v rokah (koga ali česa)	12
biti igrača v rokah (koga ali česa)	27
postati igrača v rokah (koga ali česa)	7

Podatek o tem, v čigavih rokah smo, se uresničuje ali s samostalniško zvezo v desnem prilastku ali s svojilnim zaimkom oz. pridevnikom v levem prilastku (npr. *Znašel sem se v središču dogodkov, ki so me prerasli in v katerih sem samo igrača v tujih rokah; Spet ta preobrat, kot bi bil igrača v njenih rokah*).

S funkcijo Kolokacije orodja NoSketch Engine smo dodatno preverili, kateri leksemi običajno zasedajo mesto v desnem prilastku. Kot tipični v položaju do 3 mesta desno od konkordančnega jedra so se izkazali kolokatorji *usoda*, *moški*, (*višja*, *močna*) *sila* in *drug*. Primere tipične rabe prikazuje slika 6.

bleki na desni polovici slike. Že davno so se prerekali o tem, ali je človek **igrača v rokah usode** ali si sam izbira svojo pot. Ker je vprašanje ostalo do današnjih repa, si naredi nov načrt in poišče nasvet. Pesimist pa misli, da je samo **igrača v rokah usode**, se odziva počasi in ne išče nasvetov, ker meni, da se pač nič sposoben opravljati dela, ki so mu ga nekateri zaupali. Ali je ob tem zgolj **igrača v rokah drugih**, kot se tudi govori v nekaterih krogih, ne vemo, toda če to drži misel, ki jo je Katja zapisala v enem od svojih songov: "Človek je šibka **igrača v rokah usode**." Gre za vprašanje, ali si lahko odgovoren za vojno v svoji državi. Zmagala je politika nad pravičnostjo. Šibkejši in nedolžni so velikokrat **igrača v rokah velikih sil**. Področja, kjer je širil svojo ideologijo in zločine, so etnično čiščenje in nemilost ladje, kakor da se poigrava z njimi, v resnici pa je bila sama **igrača v rokah** strašljivih naravnih sil. Shrljivo hreščanje je naznanjalo konec. »Pluti v tovarno, kjer je ponovno postala igračka v rokah nadrejenih kolegov, **igrača v rokah moških** in kapitalistične družbe. Odnos kapitalistične družbe do žensk, dela nove načrte in poišče dober nasvet, pesimist pa misli, da je samo **igrača v rokah usode**, se počasi odziva in ne skuša poiskati pametnega nasveta, ko na dolgo in široko razlagali o svoji občutljivosti in čustvenosti. Ne bodite **igrača v rokah drugih** - kdor ne reskira, ne profitira. Spet boste padali na komplimentih na Manhattnu — Bila je uspešna in bogata, a nesrečna in le seksualna **igrača v rokah** številnih **moških** — Večer prej je z nekdanjim fantom gledala film, v ki Zornovih besedah je osrednje načelo Jančarjevih romanov človek, ki je **igrača v rokah** mnogo močnejših sil (na primer zgodovine), in enako naj bi veljalo tudi zlo, le da je tokrat poudarjen razvoj le tega. Pri tem je Macbeth majhna **igrača v rokah usode**, spleta okoliščin, skratka zunanjih gonil, kar je poudarjeno tudi

Slika 6: Tipični rodilniški kolokatorji frazema *biti/postati igrača/igračka v rokah (koga ali česa)*

3.3 Glagol + iz prve roke, iz druge roke

V tretji gradivski analizi ugotavljamo, kaj najpogosteje počnemo *iz prve roke* in kaj *iz druge roke*. V NoSketch Engine¹² smo identificirali 4040 relevantnih konkordanc. V naslednjem koraku smo rezultate številčno opredelili s funkcijo Frekvenca, pri čemer smo kot privzeti atribut enot v konkordančnem jedru upoštevali lemo. Enot s fraznim jedrom *iz prve roke* je v korpusu GF 2.0 3361, frazno jedro *iz druge roke* ima 679 enot.

Tipične glagolske kolokatorje fraznih jeder *iz prve roke* in *iz druge roke* smo v naslednjem koraku analize poiskali s konkordančnikom CJVT za korpus GF 2.0, saj gre za orodje, s katerim zelo enostavno identificiramo tipično besedilno okolje konkordančnega jedra glede na besednovrstno pripadnost kolokatorja. Uporabili smo funkcijo Okolica, pri čemer smo se omejili na iskanje glagolskih kolokatorjev v območju 3 pojavnice levo in desno od konkordančnega jedra. Rezultate prikazujeta sliki 7 in 8.

Osnovne oblike		Prikazujem 1-20 od 481 besed v okolici.				
iz prvi roka	3.361	LL (padajoče)				
Besedna vrsta (f)	▲	beseda v okolici	pojavitve v okolici	pojavitve v korpusu	logDice	LL
✕ glagol	5.568					MI ³
samostalnik	4.514	biti	2.046	91.522.113	-0,449	5.957,966
veznik	2.118	izvedeti	467	139.660	6,741	5.689,892
zaimek	1.992	povedati	218	970.820	2,874	1.465,861
prislov	1.841	dobiti	205	966.380	2,792	1.354,619
predlog	1.442	slišati	127	230.536	4,153	1.076,591
pridevnik	1.363	spoznati	95	173.936	4,134	802,795
členek	531	vedeti	132	869.927	2,308	782,355
števnik	191	seznaniti	72	63.086	5,149	713,709
neuvrščeno	30	poznati	84	299.152	3,185	598,619
okrajšava	23	želeti	107	916.974	1,930	578,427
medmet	2	zvedeti	50	21.495	6,040	566,436
Vrsta besedila		preveriti	61	76.640	4,642	560,616
Časopisi	1.454	potrditi	58	230.852	3,020	400,134
		izkusiti	27	8.926	6,165	319,879
		prepričati	40	106.389	3,578	307,687

Slika 7: Tipični glagolski kolokatorji fraznega jedra *iz prve roke*, razvrščeni po vrednosti LL

12 Iskalni pogoj: [lemma="iz"][lemma="prvi|drug[i]"?][lemma="roka"].

Osnovne oblike		Prikazujem 1-20 od 212 besed v okolici.					
iz drug rok	1						
iz drug roka	679						
Besedna vrsta (1)	▲						
samostalni	1.163						
✕ glagol	780						
veznik	476						
predlog	380						
pridevnik	351						
zaimsek	311						
prislov	249						
členek	212						
števnik	64						
neuvrščeno	20						
okrajšava	10						
medmet	3						
Vrsta besedila							
časopisi	226						

LL (padajoče)					
beseda v okolici	pojavitve v okolici	pojavitve v korpusu	logDice	LL	MI ²
biti	317	91.522.113	-3,139	700,535	19,114
kupiti	40	196.090	2,736	387,125	19,021
kupovati	17	62.806	3,133	173,548	16,960
dobiti	20	966.380	-0,561	102,481	13,720
izvedeti	12	139.660	1,486	94,991	14,300
zvedeti	7	21.495	3,370	73,944	14,667
prodajati	8	107.298	1,279	61,029	12,925
slišati	9	230.536	0,351	57,157	12,332
vedeti	11	869.927	-1,272	45,798	11,284
reč	5	34.615	2,214	44,696	12,523
govoriti	8	451.451	-0,786	38,456	10,853
najti	8	510.000	-0,962	36,576	10,677
ponujati	6	192.298	0,027	35,437	10,839
poročati	6	222.350	-0,182	33,731	10,629
imeti	16	4.146.971	-2,984	32,198	10,653
poznati	6	299.152	-0,609	30,264	10,201

Slika 8: Tipični glagolski kolokatorji fraznega jedra *iz druge roke*, razvrščeni po vrednosti LL

V *Slovarju slovenskih frazemov* so zabeleženi štirje frazemi s fraznima jedroma *iz prve roke* oz. *iz druge roke*. Poleg obeh fraznih jeder sta kot posebna frazema opredeljeni še enoti z glagolsko sestavino *kupiti*. Naša analiza kaže, da so glagolske sestavine enot s frazeološkim potencialom, ki vključujejo obe frazni jedri, nekoliko bolj specializirane. Ob fraznem jedru *iz prve roke* se namreč pojavljajo zlasti glagoli iz pomenske skupine védenja, zaznavanja in sporočanja (npr. *izvedeti*, *slišati*, *povedati*, *spoznati*, *vedeti*, *seznaniti*, *zaznati*, *preveriti*, *potrditi*, *izkusiti*), medtem ko se frazno jedro *iz druge roke* bolj običajno sopojavlja z glagoli, povezanimi s prodajo, nakupom, lastništvom oz. pridobivanjem česa (npr. *kupiti*, *kupovati*, *dobiti*, *najti*, *prodajati*, *imeti*), čeprav je povezovanje tudi z glagoli iz prve skupine možno (npr. *izvedeti*, *slišati kaj iz druge roke*).

4 UGOTOVITVE

Ob gradivskih analizah izbranih somatskih frazemov oz. fraznih jeder s sestavino *roka* v dedupliciranem korpusu GF 2.0 prihajamo do naslednjih temeljnih ugotovitev. Enot s frazeološkim potencialom s fraznim jedrom z *levo roko* je okrog 20, posebej relevantne so 3 vidskoparne glagolske sopojavnice: *jemati/vzeti (kaj) z levo roko*, *opraviti/opravljati (kaj) z levo roko* in *lotiti/lotevati se (česa) z levo roko*. Tipično se te enote

pojavljajo v nikalnem in modalnem okolju, obvezno vezljivostno mesto najpogosteje zasedajo samostalniki s področja športa.

Frazem *biti/postati igrača/igračka v rokah (koga ali česa)* ima več variant, pri čemer sta najfrekventnejši sestavini frazema glagol *biti* in manjšalnica *igračka*, čeprav obenem velja, da je frekvenca rabe enot *biti igračka v rokah (koga ali česa)* oz. *biti igrača v rokah (koga ali česa)* v korpusu GF 2.0 skoraj enaka. Podatki kažejo, da smo najpogosteje *igračka v rokah močnejših, usode, (višje, močnejše) sile, politike, drugih in ljudi*.

Tipični glagolski kolokatorji ob fraznih jedrih *iz prve roke* in *iz druge roke* so pomensko specializirani. Frazno jedro *iz prve roke* se povezuje zlasti z glagoli védenja, zaznavanja in sporočanja, medtem ko se frazno jedro *iz druge roke* pogosteje sopoja vlja z glagoli, ki označujejo nakup, prodajo, lastništvo oz. pridobivanje česa, čeprav se povezuje tudi z glagoli, ki pogosto nastopajo s fraznim jedrom *iz prve roke*.

Slovar slovenskih frazemov še ne registrira najpogostejše variantne glagolske sestavine ob fraznem jedru *z levo roko*, torej enote *vzeti (kaj) z levo roko*. V slovarju je zabeležena navedba frazema *kupiti (kaj) iz prve roke*, frazno jedro, kot je razvidno iz korpusa, pa se praviloma ne povezuje z glagoli, ki označujejo nakup oz. prodajo (v korpusu GF 2.0 se pojavljajo le 3 rabe te enote), ampak pogosteje z glagoli iz pomenškega polja védenja, zaznavanja in sporočanja. Razkorak med slovarjem in korpusnimi podatki je posledica dvojega. Slovar odraža jezikovno stanje v času svojega nastanka in sledi premišljenemu leksikografskemu konceptu, kaj v slovar sodi. Korpus odraža trenutno jezikovno stanje na podlagi pogostnosti pojavitev, pri čemer je zanesljivost podatkov odvisna od zanesljive uravnoveženosti besedil v korpusu kot posnetku realne jezikovne rabe.

Viri

Gigafida 2.0. Korpus pisne standardne slovenščine. https://www.clarin.si/ske/#dashboard?corpname=gfida20_dedup <2. julij 2025>
KEBER, Janez (2015) *Slovar slovenskih frazemov*. <https://fran.si/> <2. julij 2025>
NoSketch Engine <https://www.clarin.si/ske/#open> <2. julij 2025>

Literatura

BĘDKOWSKA-KOPCZYK, Agnieszka (2004) *Jezikovna podoba negativnih čustev v slovenskem jeziku: kognitivni pristop*. Ljubljana: Študentska založba.
DETIČ, Nataša (2007) *Somatska frazeologija slovenskega jezika: Magistrsko delo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
GANTAR, Polona (2007) *Stalne besedne zveze v slovenščini: Korpusni pristop*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
GANTAR, Polona (2007a) "Korpusni pristop k prepoznavanju in analizi stalnih besednih zvez v slovenščini." V: E. Kržišnik /W. Eismann (ur.), *Frazeologija v jezikoslovju in drugih vedah = Phraseologie in der Sprachwissenschaft und anderen*

- Disziplinen = Phraseology in linguistics and other branches of science = Frazeologija v jazykoznanii i drugih naukah: Europhras Slovenija 2005, [Strunjan, 12.–14. september 2005].* Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, 79–88.
- GREGORČIČ, Kristina (2023) *Semantični in pragmatični vidiki k negativni polarnosti usmerjenih nedoločnih zaimkov: Doktorska disertacija.* Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- KILGARRIFF, Adam/Vít BAISA/Jan BUŠTA/Miloš LUBÍČEK/Vojtěch KOVÁŘ/Jan MICHELFEIT/Pavel RYCHLÝ/Vít SUCHOMEL (2014) “The Sketch Engine: ten years on.” *Lexicography* 1, 7–36.
- KREK, Simon/Špela ARHAR HOLDT/Tomaž ERJAVEC/Jaka ČIBEJ/Andraž REPAR/Polona GANTAR/Nikola LJUBEŠIČ/Iztok KOSEM/Kaja DOBROVOLJC (2020) “Gigafida 2.0: the reference corpus of written standard Slovene.” V: N. Calzolari (ur.), *LREC 2020: Twelfth International Conference on Language Resources and Evaluation: May 11–16, 2020, Marseille, France.* Paris: ELRA - European Language Resources Association, 3340–3345. <http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2020/LREC-2020.pdf>
- KRŽIŠNIK, Erika (1989/90) “Frazeologija po seminarsko.” *Slava: debatni list* 4/2, 162–168.
- KRŽIŠNIK, Erika (1990) “Sestavina roka v frazeologemih slovenskega knjižnega jezika.” V: T. Pretnar/ D. Počaj-Rus (ur.), *Zbornik predavanj.* Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, 141–154.
- KRŽIŠNIK, Erika (1994) *Slovenski glagolski frazemi: ob primeru frazemov govorjenja: doktorska disertacija.* Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- KRŽIŠNIK, Erika (2007) “Metafore, v katerih govorimo v slovenščini frazeološko-konceptualnometaforična analiza frazemov govorjenja.” V: E. Kržišnik/W. Eismann (ur.), *Frazeologija v jezikoslovju in drugih vedah = Phraseologie in der Sprachwissenschaft und anderen Disziplinen = Phraseology in linguistics and other branches of science = Frazeologija v jazykoznanii i drugih naukah: Europhras Slovenija 2005, [Strunjan, 12.–14. september 2005].* Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, 183–203.
- KRŽIŠNIK, Erika (2009) “Telo in frazeologija.” V: M. Pezdirc Bartol (ur.), *Telo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: zbornik predavanj.* Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 151–168.
- KRŽIŠNIK, Erika/Marija SMOLIĆ (2000) “Slike časa v slovenskem jeziku.” V: I. Orel (ur.), *Zbornik predavanj.* Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete, 7–19.
- MILOJEVIĆ, Ivana S. (2015) “Frazeološke jedinice sa komponentom *ruka* u srpskom i grčkom jeziku.” *Anali Filološkog fakulteta* 27/2, 257–283.
- OPAŠIĆ, Maja/ Nina SPICIJARIĆ PAŠKVAN (2011) “Holonim *ruka* i njegovi meronimi kao sastavnice hrvatskih i talijanskih frazema.” *Suvremena lingvistika* 37/71, 57–85.
- RYCHLÝ, Pavel (2007) “Manatee/Bonito – A Modular Corpus Manager.” V: P. Sojka/A. Horák (ur.), *Proceedings of the First Workshop on Recent Advances in Slavonic Natural Language Processing (RASLAN 2007).* Brno: Masaryk University, 65–70.

- STRAMLJIČ BREZNIK, Irena/KOVAČ, Mija (2013) "Za kaj mora pri Slovencih 'preteči še precej vode'." *Studia Historica Slovenica* 13/1, 291–302.
- STRAMLJIČ BREZNIK, Irena, KOVAČ/Mija (2013a) "Kaj Slovenci potrebujemo kot Sahara vodo." V: A. Zoltán/ O. Fedoszov/S. Janurik (ur.), 'Voda' v slavjanskoj frazeologiji i paremiologiji = A víz a szláv frazeológiában és paremiológiában = Water in Slavonic phraseology and paremiology: kollektivnaja monografija. Budapest; = Budapest: Tinta Könyvkiadó: = Izdatel'stvo „Tinta“, 604–611.
- STRAMLJIČ BREZNIK, Irena (2024) "Roka v frazemih slovenskega, hrvaškega in srbskega jezika." Predavanje na Poletni šoli slovenskega jezika kot drugega in tuje- ga jezika Slovenščina na prvi pogled, Maribor, Filozofska fakulteta UM, 26. 8.–6. 9. 2024. Tipkopis.
- ŠTRBAC, Gordana (2018) *Frazeologija o čoveku i čovek u frazeologiji*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- VALENČIČ ARH, Urška/Anita PAVIČ PINTARIĆ (2020) "Somatismen als Kodierungsmittel in Konfliktdialogen." *Slavia Centralis* 13/1, 52–68.

Povzetek

KORPUSNA ANALIZA IZBRANIH SOMATSKIH FRAZEMOV S SESTAVINO ROKA

V prispevku smo analizirali izbrane somatske frazeme oz. frazna jedra s sestavino *roka*, in sicer: [*delati kaj*] z *levo roko*, *biti igrača/igračka v rokah koga/česa* in *iz prve roke*, *iz druge roke*, ki so v *Slovarju slovenskih frazemov* znotraj iztočnice *roka* razvrščeni abecedno. Njihovo rabo smo proučevali v dedupliciranem korpusu Gigafida 2.0 s konkordančnikom CJVT in s pomočjo konkordančnika NoSketch Engine.

Pri prvem frazemu oz. fraznem jedru so posebej relevantne tri vidskoparne glagolske sopojavnice: *jemati/vzeti (kaj) z levo roko*, *opraviti/opravljati (kaj) z levo roko* in *lotiti/lotevati se (česa) z levo roko*, ki se pogosteje pojavljajo v nikalnem in modalnem okolju, obvezno vezljivostno mesto pa najpogosteje zasedajo samostalniki s področja športa.

Frazem *biti/postati igrača/igračka v rokah (koga ali česa)* ima več variant, pri čemer sta najfrekventnejši sestavini frazema glagol *biti* in manjšalnica *igračka*. Podatki kažejo, da smo najpogosteje *igračka v rokah močnejših, usode, (višje, močnejše) sile, politike, drugih in ljudi*.

Tipični glagolski kolokatorji ob fraznih jedrih *iz prve roke* in *iz druge roke* so pomensko specializirani. Frazno jedro *iz prve roke* se povezuje zlasti z glagoli védenja, zaznavanja in sporočanja, medtem ko se frazno jedro *iz druge roke* pogosteje sopojavlja z glagoli, ki označujejo nakup, prodajo oz. pridobivanje česa.

Slovar slovenskih frazemov še ne registrira najpogostejše variantne glagolske sestavine ob fraznem jedru *z levo roko*, torej enote *vzeti (kaj) z levo roko*. V slovarju je nekoliko nepričakovana tudi navedba frazema *kupiti (kaj) iz prve roke*, saj se frazno jedro ne povezuje z glagoli, ki označujejo nakup oz. prodajo (v korpusu GF 2.0 se pojavljajo le 3 rabe te enote), ampak pogosteje z glagoli iz pomenskega polja védenja, zaznavanja in sporočanja.

Ključne besede: frazeologija, somatski frazemi, sestavina *roka*, frazno jedro, korpusni pristop

Abstract

A CORPUS-BASED ANALYSIS OF SELECTED SOMATIC IDIOMS CONTAINING THE COMPONENT ‚HAND‘

In this paper, an analysis is presented of selected Slovene somatic phraseological units or phraseological cores containing the component *roka* ‘hand’ ([*delati (kaj)*] *z levo roko*, *biti igrača/igračka v rokah (koga/česa)*, and *iz prve roke, iz druge roke*), which are listed alphabetically under the entry *roka* in the *Slovar slovenskih frazemov* (Dictionary of Slovene Phrasemes). Their usage was studied using the deduplicated Gigafida 2.0 corpus with both the CJVT concordancer and the NoSketch Engine concordancer.

For the first phraseological unit, three aspectually paired verb collocates are particularly relevant: *jemati/vzeti (kaj) z levo roko*, *opraviti/opravljati (kaj) z levo roko*, and *lotiti/lotevati se (česa) z levo roko*, which frequently appear in negative and modal contexts. The obligatory valency slot is most commonly filled by nouns from the domain of sports.

The phraseological unit *biti/postati igrača/igračka v rokah (koga ali česa)* exists in multiple variants, with the most frequent components being the verb *biti* and the diminutive noun *igračka*. Data show that we are most often *igračka v rokah* of the powerful, of fate, (higher or stronger) forces, politics, others, and people.

Typical verbal collocators accompanying the phraseological units *iz prve roke* and *iz druge roke* are semantically specialized. The unit *iz prve roke* is primarily associated with verbs of knowing, perceiving, and communicating, whereas *iz druge roke* more commonly co-occurs with verbs denoting buying, selling, or acquiring something.

The *Dictionary of Slovene Phrasemes* does not yet register the most common variant of the verbal component occurring with the phraseological unit *z levo roko*, i.e. *vzeti (kaj) z levo roko*. The entry *kupiti (kaj) iz prve roke* registered in the dictionary may also be somewhat misleading, as the unit *iz prve roke* is not typically associated with verbs of buying or selling (only three instances of this unit appear in the GF 2.0 corpus), but more frequently with verbs from the semantic field of knowing, perceiving, and communicating.

Keywords: phraseology, somatic phrasemes, component *roka* ‚hand‘, phraseological core, corpus-based approach